

SPENNENDE »HEMME LIGHETER» RUNDT SOGNSVANN

Av Ola Hestvedt. – Aftenposten 27.08.81

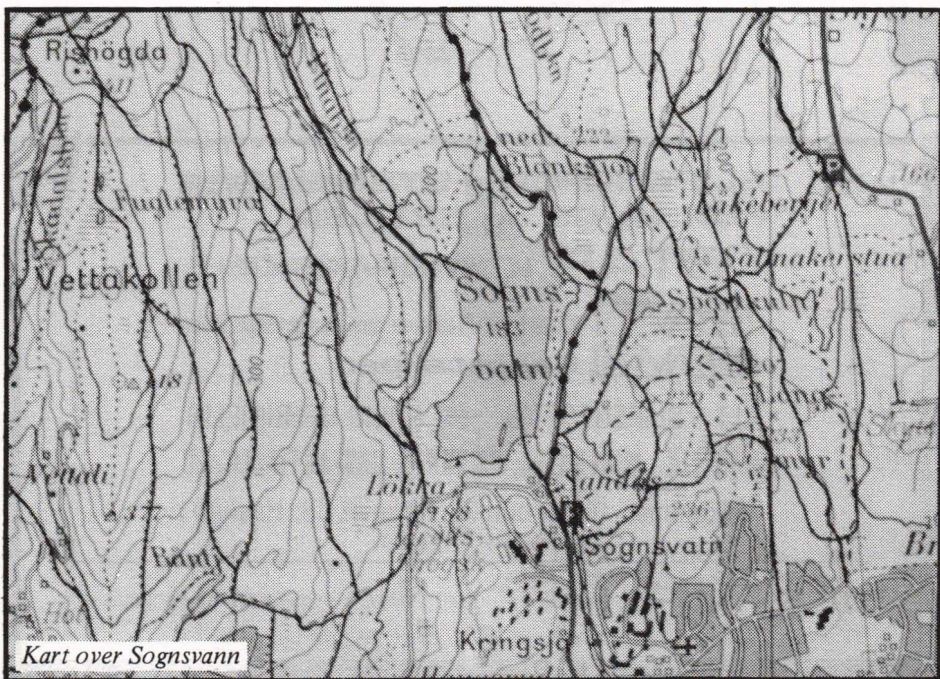
Sognsvann er udiskutabelt blant de aller mest populære rekreasjonsområder i Oslo. Man bader og soler seg når det er vær til det.

Trimmere svette seg rundt vannet, enda flere foretrekker en roligere spasertur langs veiene. Men hvor mange har tenkt på at det skjuler seg adskillig interessant historikk kloss ved stiene? Tar man seg tid, kan søndagsturen tilføres en ny dimensjon og bli riktig spennende. Konservator Johannes A. Dons kjenner egnen ut og inn, og Aftenposten fikk forleden være med kjentmannen på »oppgavesferd».

Vi begynner i sydenden og følger Ankerveien som knyttet sammen Ankers virksomheter fra Bærums Verk til Hakadal i 1790-årene. Først passerer et rødt hus med svalgang – huset er jevngammelt med veien og hadde trolig tilknytning til

grubevirksomheten ved Sognsvann, kanskje bodde stigeren her. Videre vestover ned mot strandkanten finner vi den solide demningen, og den har naturligvis sin historie. Byggmester for demningen, som ble bygget i 1781, var Akers mest velansette bonde, Halvor Blindern, som senere fikk sitt hvilested på en knaus mellom Universitetet og Fjernsynshuset. Før oppdemningen var den vesle øya som badende svømmer over til, landfast. Høyere vannstand førte også til at plassene Søndre og Nordre Skjeggerud på vannets vestside mistet endel mark. Landskapet ble forandret for å gi småindustri lenger ned mot byen langs Gaustadbekken jevnere vanntilførsel. Senere ble det drikkevannskilde med privat ledning til Hegdehaugen og forsyning til flere andre distrikter.

Konservator Dons er geolog og bestyrer

Geologisk Museum på Tøyen, og har adskillig å fortelle om stener og formasjoner langs ruten. — De store grus- og sandmassene som danner den naturlige oppdemningen i syenden mot parkeringsplassen og stasjonen, er morener som ble skjøvet sammen for omkring 9000 år siden av breisfronten. Da isen smeltet, fylte havet hele Sognsvann-senkningen. Hvor høyt sjøen gikk, kan man se av løsmassene. Sand og grus finner vi til 220 meters høyde over havet. Lenger oppe er det stener. Det er faktisk funnet blåskjell i sanden under et gravearbeid i 1940 der hvor biler nå parkeres.

Steinindustri.

Vi fortsetter langs vestsiden, vannets skyggeside, og langs veien — mange steder helt inntil — finnes det store mengder rødlige stenmasser, nordmarkitt. I store blokker ligger denne spesielle bergart rundt praktisk talt hele vannet. Og hvem har ikke tatt en pust i bakken på disse flate stenene, tatt frem niste og termos og slappet av? Men ikke fullt så mange har brukt øynene så godt som konservator Dons: Ser man litt etter, oppdager man raskt spor etter boreredskaper. Noen »sår» i nordmarkitten er lange og har løsnet blokkene ned mot de tverrgående sprekker under. Andre hull er kortere, tett i tett ble de hugget for å få rette flater på blokkene. Resultatet av denne virksomhet, som startet omkring 1820 og pågikk en hundreårsperiode, ser man i byens gater og på bygninger. Nordmarkitten er enkel å forme og ble særlig brukt til fortauskanter. Men også til husbygging, rundt vinduene på Stortinget er det rødlig sten fra Marka. Sten som møysommelig ble hugget ut av arbeidslag og fraktet på kjerter i halsløs fart nedover veien. Stenen var lett tilgjengelig, den tåler frost og forvitrer ikke lett. Driverne gjorde grovbeid i naturen, mens stenhuggerne i byen tok seg av finpussen.

For dem som ikke måtte se skogen for

bare trær — stopp under kraftledningen på vestsiden, se til venstre. Da kan man vanskelig unngå å få øye på restene etter arbeidslaget.

Bosetning.

Det finnes ingen hus ned mot Sognsvann idag, hvis vi da utelater de offentlige toaletter som badende har til rådighet. Men å tro at mennesker ikke har sett muligheter for gårdsdrift, er feil. Sporene står der. Langs vestsiden går man over Pinabekken til husmannsplassene. Plassene Søndre og Nordre Skjeggerud, den ene hustuften ligger like ved veien. Fundamentet er intakt, sogar med »kjellervinduet» lett synlig. Fint sted å sette seg ned og se utover vannet. Og drømme om de menneskene som har bodd her.

Andre rester av bebyggelse finner man også hvis man tar seg litt tid til speiding. Rydningsrøyser etter nybrott ligger tydelig i dagen. Konservator Dons finner lett frem til steder hvor det har stått hus i gamle dager. Han røber gjerne hemmeligheten:

— Jeg ser etter brennesle! Ser du et tett kratt med brennesler, er det ganske sikkert et sted hvor det har bodd folk, og det kan godt være hundrevis av år siden stedet ble forlatt. Forklaringen er meget enkel. Mennesker og dyr tisset også dengang, og de gikk ikke langt fra husveggen da heller. Denne vane innebærer at neslene får grobunn for nesten evig trivsel. Bruker man denne tommelfingerregel, vil man finne mye rart på skogsvandringene, selvom det ofte kan være vanskelig å skimte hustufter gjennom all vegetasjonen.

Man har undret seg på hvorfor det ikke er blitt funnet dyregraver i området rundt Sognsvann og i Oslomarka forøvrig.

Etter slikt leter man forgyves, av en eller annen grunn har man ikke brukt denne fangstmetode. Boplasser fra oldtiden finnes heller ikke, dengang var det bosetninger nærmere sjøen og i fjellstrøkene.

Sogn Grube.

For en geolog og historisk interessert er Sognsvann vestsida langt mer spennende enn østsida hvor folk bader og slikker sol. Helt nede ved stranden finnes kalkstein og skifer med artige mønstre, dessuten forteller stenformasjonene på greslettene helt i syd om isens aktivitet. Men det er det hele, mener Dons.

— Skal man oppleve noe spennende på denne siden, foreslår jeg en liten avstikker innover til Sogn Grube. Dette er Norges eldste jerngrube og kan være igangsatt så tidlig som på 1490-tallet. I 1538 vet vi at Martinius Krabbe fikk Kongens tillatelse til grubedrift, og virksomheten blomstret også opp på 1700-tallet. Peder Anker var oppsatt på å skaffe jern fra nærområdene til sine virksomheter, slik at man slapp å hente all jernmalmen helt fra Kragerø, som stod for hovedleveransene. Sogn Grube ble drevet frem til 1854. Så var det helt stillstand til 1906. Da ble det utført endel prøvedrift, men det ble lite ut av det.

Misvisning.

Gruben befinner seg mellom Svartkulp og parkeringsplassen ved Sognsvann stasjon og er inngjerdet og avlåst av hensyn til skiløpere som kan falle ned i de skumle hullene. Det foretas omvisninger med jevne mellomrom, men det lar seg gjøre å kripe inn under gjerdet. Men man bør være for-

siktig når man ferdes i sjaktene.

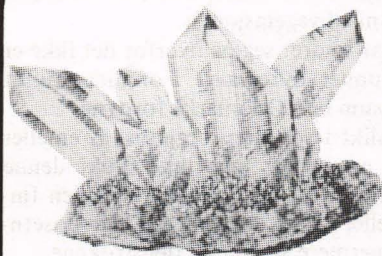
— Jerngruben er ingen spøk for orienteringsløpere, smiler Johannes A. Dons.

— Garden har en orienteringspost nettopp her når de skal skolere mannskapene. Bare for å drive igjen med dem, antagelig.

Familieorienteringspost har det også vært kloss ved. Jeg hadde stor moro av å se fedre komme først med kompasset. Kompassnålen går i alle retninger, det er nemlig ikke lite jernmalm her fremdeles.

Men la meg for all del ikke gjøre narr av orienteringsløperne. Tvert imot, vi geologer har adskillig å takke dem for, de som lager de pinlig nøyaktige orienteringskartene tilfører oss kunnskaper, forteller Dons. Nydalen Skiklubb's kart inneholder avmerkninger av store stener på skrå nedover østsida av Vettakollen mot Båntjern i en lengde av to og en halv kilometer. Dette har avdekket at det her har vært en midtmorene eller vanntunnel under isen som ble fylt med grus og sten. Konservator Dons har nærmest ubegrensede kunnskaper å øse av, og hans omvisninger har skaffet mange en ny dimensjon når de ferdes i Marka. Turen blir mer interessant, og særlig når været er middelmådig bør man kunne legge mer vekt på slike private oppdagelser.

Så hvorfor ikke en tur rundt Sognsvann denne søndagen?

DANSK RAV — N.kr. 4,— pr. gram.

Rabatt ved større kjøp og til forhandlere.

Fritt levert ved bestilling over N.kr. 50,—

POSTORDRE: Be om katalog og prisliste.

WEST-GEM

SREDENSGADE 38

DK-6900 SKJERN, DANMARK.

Telefon: 095457 35 16 00